

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 18.

ZATERDAG 3 MEI 1913.

Foto C. Steenberg.

ACHTERSIKKEL TE GENT.

Schnabel sc.

KANTW. en LEERLINGEN: Ja, vertel, vertel....

ROM. Vanavond zal 't feest zijn ter eere van de groote Leonardo da Vinci. De voornaamste voorvallen uit z'n kunstenaarsleven worden in 't klein dan in herinnering gebracht. De geschiedenis van de San Lorenzo en van het Arno-kanaal kennen jullie....

STEMMEN: Ja, ja!

ROM. Maar de geschiedenis waarnaar dit feest door ons genoemd wordt La fête del Rotello del fico, die geschiedenis kennen jullie niet.

ENKELE STEMMEN: Ja wel, ja wel!

ANDERE STEMMEN: Wij niet, wij niet!

ROM. Daarom voor de niet-weters dus. Toen Leonardo nog een jonge man was, twintig misschien, kwam een boer bij zijn vader, die landheer was van den boer. De boer had 'n dorre vijgeboom omgehouden, 'n holle, en er 'n stuk horizontaal afgezaagd, 'n rotello, 'n schild. Laat uw zoon er iets in-werken, verzocht hij, dan hang ik het op boven de deur van uw huis. Goed; Leonardo kreeg het bevel. En nu ging hij op de reptiliën-jacht. Hij had veel aan natuurlijke historie en dergelijke dingen gedaan; en hij had 'n plan. Hij wilde er iets in boetseeren, 'n beestengroep, 'n kop, 'n monster waar iedereen van schrikken zou, 'n tweede kop van Medusa. En dat deed hij! Zoo kwam hij eens terug van een wandeling door de moerassen en ravijnen van zijn Arno-dal met een zak vol hagedissen en padden, slangen en adders en spinnen, weet ik het wat al vreeselijkheden. En hij begon direkt te boetseeren. Alles gebruikte hij en maakte er 'n monster van waarbij de Medusa-kop een kindje was. Hij beschilderde het met de verluchte kleuren: de oogen schoten vlammen en de staart-schubben fonkelden. Toen vader Piero het zag, schrikte hij geweldig. En Leonardo merkte met genoegen dat hij zijn doel had bereikt. Maar Piero's advocaten-natuur kwam boven. Hij verkocht het schild voor honderd dukaten aan 'n koopman in Florence en die weer voor drie honderd aan den Hertog van Milaan.

KANTW. En de boer.... de boer.... wat kreeg die....?

ROM. Ja liefjes, die kreeg iets waar jullie meer aan zoudt hebben dan hij. Die kreeg 'n nieuw schild met 'n hart er op, doorboord door 'n pijl.

MEISJES: Kom dansen, dansen; muziek, muziek!

(Ze beginnen weer te dansen en Peng te spelen).

ROMANO: Ophouden. Ginder komt de meester aan met de Signora. Gaat achter in den tuin.... daar is ruimte.

(Wachten eerbiedig tot Rafaël en Beatrice aangekomen zijn en gaan dan naar het achter-einde van den tuin).

BEATRICE: Ja, ik weet wel, dat het kinderachtig is zóó te schrikken. En het is al weer voorbij. Maar m'n kind, stel je voor.... je loopt in een bosch, zoo langs de tuinen, ruischende wind, vogels en geheimzinnige stemmen overall en dan op eens.... als je zoo verzonken bent in dat heerlijke genieten, dan op eens trap je op.... iets glibberigs.... je kijkt op en 'n adder heeft zich vastgebeten in den rand van je japon....

RAFAËL: Maar, lieve, Beatrice, ik draag geen japon....

BEATR.: Ja, ik weet het wel, het is fantaisie. En ik dacht aan me zelf: het is waar. Stel je voor....

RAFAËL: Maar lieve, beste Beatrice, stel je niets voor. 't Zijn immers hersenschimmen. Hoe kan nu 'n eenvoudige aanraking.... Want je vertelde, dat je Lisa even had aangeraakt.... hoe kan die zooveel schrikbeelden te weeg brengen?

BEATRICE (huilt): Ik weet het niet.

RAFAËL: Laten we aan vroolijker dingen denken. Aan het feest van hedenavond, waar we nu reeds 'n voorproefje van hebben. Dat zal 'n glorie zijn. Kijk, Beatrice is weer bezig hier en daar rotello's op te hangen, de bloemschilden met lichten er in, lampjes, als het donker wordt. Maar het zal niet donker worden; want de maan zal vol zijn en de sterren zullen fonkelen en het blauw zal diep zijn, geheimzinnig donker diep met een eindeloosheid er achter van louter goedheid, louter weelde, zuivere levensvreugd; zooals ik die nu voel en nooit eer gevoeld heb. En de bloemen zullen geuren, de bloemharten alsof ze offers brengen op het altaar onzer liefde, onzer niet te breken, niet te scheuren genegenheidsband. En de grassprietten, kijk, ze juichen op en de kleine veldbloemen er tusschen, ze knikken, en ze knikken alle mijn goede Beatrice toe, m'n schutengel, m'n leidster, m'n beter-zelf.

BEATRICE: O m'n lieve, beste jonge vriend, m'n Rafaël, zon van Italië, licht der wereld; bevalliger dan de gratiën en gelukkiger.

RAFAËL: Gelukkiger, ja gelukkiger.. als ik m'n Beatrice maar heb aan m'n zij, aan m'n hand, aan m'n hart (wil haar omhelzen; Beatrice wijkt terug).

BEATRICE (hartstochtelijk): Neen, nog niet, nog niet.... O die schrik.

RAFAËL: Nog altijd die schrik.... Hoor.... ginder knarsen de raderen in het atelier. De San Lorenzo zal zoo aanstonds naar buiten rollen, geduwd door de leerlingen. Let op... de deuren zullen zoo open gaan. Kijk, daar komt het gevaarte. (De San Lorenzo verschijnt, eenige meters hoog, blinkend wit).

En hoor, aan den anderen kant, daar knarsen ook de raderen: het model van de Arno, met het kanaal er naast; alles onder bloemen bedolven. Ze hebben er 'n waar prachtstuk van gemaakt.

LEERLINGEN: Meester, waar moet dat staan?

RAFAËL: Beatrice, sta toe.... (geeft bevelen aan de leerlingen, onderwijl verwijderd Beatrice zich in den tuin; kantwerksters en leerlingen snellen toe uit den achtertuin om te bewonderen en te helpen verzetten).

MICHELE: Hola! (Lisa ziende) Hé bij Zeus! Herkules bij Omphale; Achilles onder de jonkvrouwen. Dat zien ze hier niet. (verwijderd zich)

EERSTE KANTW. Waar dienen deze dingen voor? Lisa zou het graag weten. Waar is ze nu?

LEERLING: Dat zijn windassen: om de kathedraal mee op te winden. Hier draai je aan (wijst). Kantwerkster wil draaien).

LEERLING: Niet doen. Alle twaalf assen moeten tegelijk worden opgewonden, anders valt de Kathedraal om,

KANTW. Laat dan die Buraneesche meid maar niet draaien.... dan valt de Kathedraal bepaald om. (leven in den achtertuin, geluid van stemmen; stem van Beatrice, die eenige keeren: Rafaël roept: leerlingen snellen toe; geluid van vechten, gevloek, geflas in het water).

ONDERWIJZERES: (komt gillende aan uit den achtertuin): Helpt... bravo's! Lisa heeft de Signora opgepakt en in 'n gondel getild. Hoor, daar gaan ze al, hoor, daar gaan ze al. De leerlingen zijn nog aan 't vechten; Romano is gewond. Raimondi is in de bark! We riepen zoo hard we konden: Raimondi help! Maar hij maakte 'n neus tegen ons....

TIENDE TOONEEL.

Granacci, Vasari, Venusti met andere leerlingen van Michele.

GRANACCI: Wat is hier te doen?

VASARI: Stellig iets voor mijn schilder-notities.

VENUSTI: Ginder staat meester Rafaël half wezenloos.... Zou hij iets gehoord hebben van onze boodschap?

FATTORE: (handenwringend uit den tuin naar voren stortend): Gauw, help Granacci, gauw. Loop de kanten langs van het kanaal. Nog is het niet te laat.

GRAN. Wij hebben ernstiger dingen te doen....

FATT. Ernstiger?

GRAN.: Ja 'n boodschap van onzen meester aan de uwe. De Paus is zwaar ziek. Bereid u voor op het ergste.

FATTORE (bitter): Erger voor uw meester dan voor den mijne.

ELFDE TOONEEL.

Vorigen. Michele Angelo.

MICHELE: Wat is hier te doen? Dat mijn boodschap zooveel ontsteltenis in deze kringen zou te weeg brengen, wie had zooiets kunnen vermoeden!

GRAN.: Dat is het ook niet. Er is iemand geschaakt. Moeten we helpen?

MICHELE: 't Zal niet veel geven. (Granacci en Vasari, Venusti verdringen zich tusschen de overigen in den achtertuin; allerlei uitroepen, bedreigingen, vervloekingen; geflas van riemen; stemmen van de kantwerksters; Nu gaan Peng er in en d'Orlay en Conis; die zijn sterk, die zullen ze wel.)

TWAALFDE TOONEEL.

Michele Angelo, Rafaël.

MICHELE: Hola!

RAFAËL (half onmachtig; niet instaat tot handelen, door de schrik overmand): Buonarrotti, gij?

MICHELE: Ja ik.

RAF. Een vreeselijk ongeluk: m'n zin, m'n vreugd, m'n geluk....

MICHELE: Uw kunst misschien?

RAF.: Beatrice is weg.

MICHELE: Beter zij, dan uw kunst!

RAF. Van haar leerde ik meer dan van al de anderen.

MICH.: Dat zegt niet veel.

RAF. Ge zijt wreed.

MICH. Naar omstandigheden.

RAF. Ik zal het besterven....

MICH. Neen, dat zult ge niet. Ik heb ook 'n tijding. Op naar het Vatikaan en de vreugde-toebereidselen gestaakt. (Loopt op het model van de San Lorenzo toe en stoot het om).... De Heilige Vader is overleden, de Paus.

LEERLINGEN: Hoor, hoor!

ANDEREN: De Paus dood! Hoor, hoor!

ANDERE: Leve de nieuwe! Leve Giovanni de Medici. Leve Leo de Tiende!

EINDE VAN HET DERDE BEDRIJF.

(Wordt vervolgd).

DIERENSPREEKWOORDEN UIT DEN VREEMDE.

— De kikker in de put weet van de groote zee niets af! (Japansch.)

— Uit kikkereieren komen kikvorschen. (idem.)

— De hagedis, die te lang in de zon blijft, krijgt vel als een trom. (Uganda.)

— De schildpad loopt vlug genoeg om op visite te gaan. (Neger-Engelsch.)

— Toen de paarden van den pacha beslagen werden, hield de kever ook zijn poot omhoog! (Arabisch.) G.

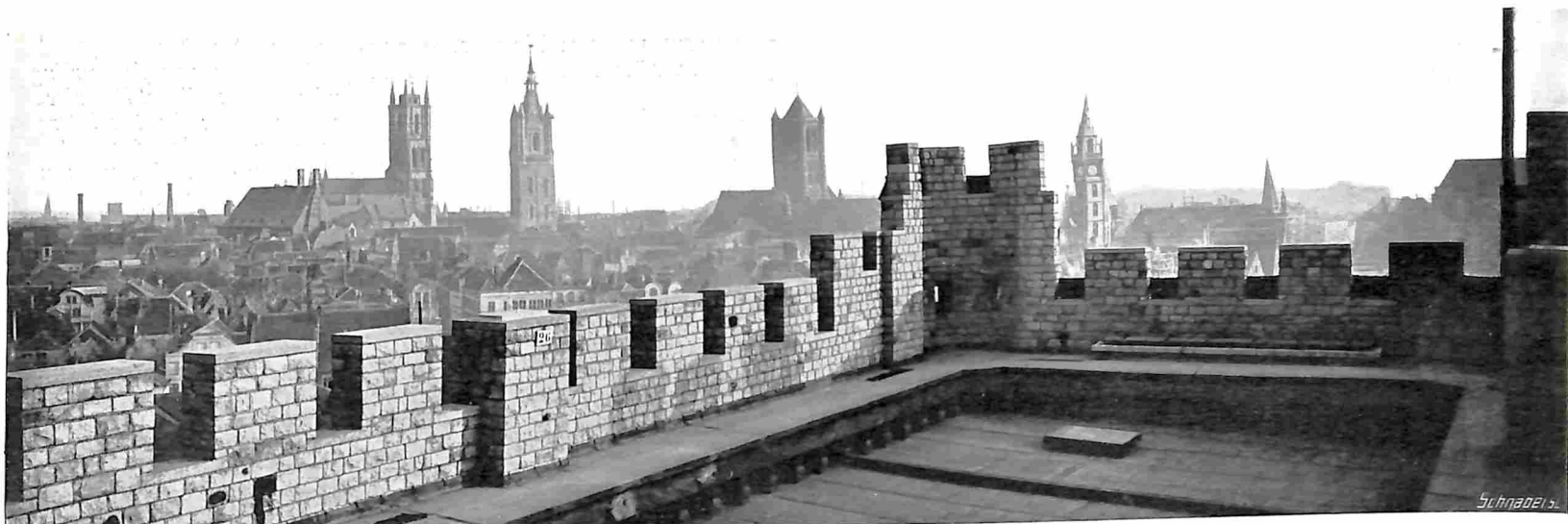

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP GENT VAN HET PLAT VAN 'S-GRAVENSTEEN.

'S-GRAVENSTEEN TE GENT.

(Slot).

DE ellipsvormige ringmuur sluit onmiddellijk tegen het Poortgebouw aan, en is voorzien van 24 gekanteelde uitspringende torentjes, welke door steunmuren worden geschraagd. Elke toren heeft drie schietgaten en in den vloer twee ronde, met steenen deksels afgesloten werpgaten, welke het mogelijk maakten ook diegenen der belegeraars te treffen, welke zich in de hoeken der steunmuren hadden opgesteld. De kraagsteenen en uithollingen ter halver hoogte der torens, dienden ter bevestiging van een plankenvloer, waardoor elke toren in twee verdiepingen werd verdeeld. In het onderste gedeelte gebruikte men de schiet- en werpgaten, in het bovenste de openingen tusschen de kanteelen, welke ter bescherming der bezetting konden worden afgesloten door zware, op ijzeren haken draaiende luiken. Echter niet geheel — de draagsteenen, waarop de luiken rustten, lieten eene opening vrij, wijd genoeg om een pijl door te laten. Was meerdere ruimte noodig, bijv. bij het gebruik van groote steenen of andere werpstoffen, dan konden de luiken met behulp van ijzeren standers worden opgetild. Eenige der oorspronkelijke luiken zijn nog aanwezig, de overige werden alle vernieuwd.

Alle torens van den walgang zijn aan de binnenzijde geheel open, twee uitgezonderd, waarvan de een, grooter dan de overige, van een dak is voorzien en van den Voorhof toegang geeft tot den ringmuur, waarvan hij de geheele breedte inneemt. De andere, waarin zich gemakken bevinden, heeft op de verdieping een vaste steenen vloer, en kan worden afgesloten. Vervolgen wij onze wandeling over den walgang, dan treffen wij na eenige schreden aan onze rechterhand een hoog gebouw aan, dat een heel wat minder somberen indruk maakt dan de massieve Donjon. Het is de Grafelijke woning, waarvan de bouw, blijkens een naad in den muur, spoedig moet zijn gevolgd door dien van de daarnaast gelegen kleinere vertrekken der Gravin.

Het Grafelijk Paleis bestaat uit twee verdiepingen: de boven gelegen slaapvertrekken hebben sierlijke Romaansche dubbele boogvensters, waarvan de togen door fraaie colonnetten worden gedragen. Op gelijke hoogte met den Walgang ligt de Ontvangstzaal, waarvan het kruisgewelf wordt gedragen door twee ranke vrijstaande zuilen. Ondanks de totale afwezigheid van enige versiering, zoowel aan de kapiteelen als aan den breeden schouw, maakt dit vertrek met zijn eenigszins luchtige constructie en kleine afmetingen, een minder onbehagelijken indruk als de overige zalen van 's Gravensteen. De naam der zaal duidt reeds genoegzaam de oorspronkelijke bestemming aan. Nadat in 1350 de grafelijke verblijfplaats was overgebracht naar het vroolijker en gerieflijker Hof ten Walle, hield eerst de kleine Raad van den Graaf er zijn zittingen; daarna diende het vertrek als keuken voor den Muntmeester, tot het in 1441 als Dingkamer of Vergaderzaal in gebruik werd genomen door den Raad van Vlaanderen, die hier haar vonnissen velde. Eveneens hadden hier, onder voorzitterschap van Philips den Goeden, de zittingen plaats van het 7e kapittel van het Gulden Vlies (1445) en werden de conclaven gehouden voor het kiezen en bevestigen van nieuwe ridders van de orde. Ook geschiedde in deze zaal de afkondiging van plakaten en van sommige vredesverdragen, o.a. in 1609 van het Twaalfjarig Bestand, in 1631 van den Vrede met Engeland en in 1648 van den Vrede van Munster, bij welke gelegenheid de Dingkamer, de Groote Zaal van het Hoofdgebouw, de Voorhof en de ingangspoort bestrooid waren met lischbladeren. Toen in 1779 de Raad van Vlaanderen 's-Gravensteen verliet, veranderde alweder de bestemming, en werd in het grafelijk vertrek een cursus opgericht voor — vroedvrouwen! Daarna was het nog eens keuken, tot het in 1807 — sic transit gloria mundi! — werd ingericht tot machinekamer eener katoenspinnerij.

Het nevenliggende vertrek toont een dier verschrikkingen, waaraan 's-Gravensteen wel bijzonder rijk is. Midden in den steenen vloer bevindt zich een vierkante opening van 65 c.M., welke de eenige toegang vormt tot een onderaardsch vertrek van 4 bij 5 M., en 5.50 M. hoog. Het is de zogenoemde „Donkere Put”, de onderaardsche gevangenis van Philips van den Elzas. Zij dagteekent uit + 1200, en men kan er niet anders in afdalen dan met een lossen ladder, of neergelaten aan een touw. Daar de muren ongeveer 2 M. dik zijn, en de grond van de Put 3.50 M. lager ligt dan de nevenliggende Hof, was ontvluchten volstrekt onmogelijk. Wanneer het luik werd gesloten heerschte in dit verblijf der wanhoop een volstrekte duisternis. De eenige communicatie met de buitenwereld bestaat in een luchtkoker, welke zoodanig in Z-vorm is geconstrueerd, dat het licht er niet door kan binnendringen. Het is de oudste onderaardsche gevangenis van België, en de eenige, welke overeenkomst vertoont met den nog bestaanden Carcer van Ancus Martius te Rome uit de 7e eeuw vóór Chr. Voegen wij hier echter aan toe, dat de Put alleen diende voor preventieve hechtenis, welke echter maanden kon duren. Gevangenzetting als straf voor zware misdrijven was vóór de 18e eeuw onbekend. Alleen kleine overtredingen en landlooperij werden wel gestraft met eenige dagen verblijf in

Foto C. Steenbergh.

'S-GRAVENSTEEN. DE ONTVANGSTZAAL.

den Put, met of zonder het voorrecht er eenige uren per dag uitgelaten te worden.

Aan de achterzijde van het Grafelijk Paleis trekt een reusachtige gelijkzijdige puntboog de aandacht. Hij overspant een open wandel terras en heeft tot doel een overdekte gang te schragen, welke van de grafelijke vertrekken naar een ruime zaal op de eerste verdieping van den Donjon voert.

Deze imposante zaal — een der schoonste uit den Romaanschen tijd — beslaat de geheele oppervlakte van het Hoofgebouw en wordt door de kleine, bij de restauratie ontstopte vensters, in welke diepe nissen de oorspronkelijke steenen banken nog aanwezig waren, slechts zeer spaarzaam verlicht. Een breede opening onder een korfboog, thans dichtgemetseld, gaf aan het personeel gelegenheid van de zaal uit de mis bij te wonen in de daarnaast gelegen kapel. Nadat in 1400 een brand het bovenste gedeelte van het kasteel had verwoest, werd de zaal niet meer gebruikt en verwaarloosd. Op den vloer plaatste men twee zadeldaken, welke in 1662 weder door een plat dak werden vervangen.

Een wenteltrap voert naar het Plat, een heele klim, doch het heerlijk uitzicht op Gent loont ruimschoots de moeite.

Dit geheele bovenste gedeelte van den Donjon werd in 1903 nieuw opgebouwd naar een schilderij uit 1610 in het Museum van Oudheden. De nog aanwezige overblijfselen verschaften voldoende verdere gegevens. Rondom loopt een verhoogde, gekanteelde walgang, welke de vier uitspringende hoektorens met elkander verbindt. Twee luiken dienen om rechtstreeks de werpstoffen te betrekken uit de onder het plat gelegen bergplaats, waarvan de geweldig zware balkenconstructie weerstand moest kunnen bieden aan de trillingen, door de machtige slingerwerk-tuigen veroorzaakt.

Aan de Zuidzijde bedekken drie luiken een reusachtig werpgat, dat onder den grooten boog van den voorgevel doorgaat, en waardoor van een hoogte van 30 Meter steenen en kokende vloeistoffen konden worden neergestort op de belegeraars, welke den hoofdingang van den Donjon bestormden.

Een ruime steenen trap, tusschen de zware dubbele muren van den Donjon ingebouwd, 1) voert met 127 treden weder langs de zaal der eerste verdieping naar de daaronder gelegen zgn. „Groote Zaal”. De onderste helft hiervan wordt gevormd door de bovenste verdieping van het kasteel der IXe eeuw, en vertoont niet het minste spoor van eenig raam of schietgat. In het bovenste gedeelte echter bevinden zich eenige kleine vensters, door Philips van den Elzas in de door hem aangebrachte verhooging vrijgelaten. De aanloop van verschillende onvoltooide gewelfbogen is nog zichtbaar. Blijkbaar is gedurende den bouw de Oostersche wijze van zoldering constructie (rooster van bogen en dwarsbalken) verlaten voor den Westerschen bouwtrant (op de muren steunende balkenlaag). In 1903 werd deze zoldering met gebruikmaking van de oude balkgaten hersteld. Langs de Westzijde, waar de wand gedeeltelijk is weggebroken, treffen wij een vischgraatverband aan.

In deze zaal gaven de Graven der 12e, 13e en 14e eeuw hun luisterrijke feestmalen en namen zij de geschenken der burgerij in ontvangst, stukken scharlaken, vaten Rijnschen wijn, ossen en visch, zooals den 12 Nov. 1346 aan Lodewijk van Male in plechtigen optocht werden aangeboden.

Philips de Goede gaf er het feestmaal van het 7e kapittel van het Gulden Vlies, waarvan een uitvoerige beschrijving is bewaard gebleven, en ook hier was het, dat in 1469 Karel de Stoute aan 10 afgezanten van den Hertog van Milaan eene schitterende ontvangst bereidde. Ook minder schitterende, doch des te meer luidruchtige feesten werden hier gevierd. Tot 1559 n.l. hadden de bewoners van het St. Veerleplein en omliggende straten het recht er hun buurtfeesten en drinkgelagen te houden. De aanwezigheid in deze zaal van de Vierschaar, waarbinnen de lijfstraffelijke vonnissen werden uitgesproken, alsmede de versiering der wanden met bronzen vuisten, daar neergehangen door veroordeelden, wien het lot was bespaard de eigen vuist afgehouden te zien, schijnt aan de algemeene feestvreugde niet veel afbreuk te hebben gedaan. Ook de afkondiging van sommige vredesverdragen vond hier plaats, o.a. den 19 Juli 1725 van het vredes- en handelsverdrag tusschen Oostenrijk en Spanje. Bij deze gelegenheid was de zaal rijk versierd en voor den Raad van Vlaanderen een estrade opgericht, waaromheen trompetters, paukenisten, boden en wachten met brandende fakkels stonden geschaard. Nadat de Heraut driemaal „Silence” heeft geroepen, doen de griffiers voorlezing der beide verdragen, gevolgd door het „Vive l'Empereur, Vive la Paix”, dat door de omstanders wordt herhaald. De trompetten worden gestoken, de pauken

Foto C. Steenbergh.

'S-GRAVENSTEEN. DE GELIJKZIJDIGE PUNTBOOG AAN DE ACHTERZIJDE VAN DE GRAFELIJKE WONING.

geroefd en buiten doen Roeland, de groote klok uit het Belfroot, en alle beiaards van Gent hun metalen stemmen schallen.

Er rest ons nu nog de bezichtiging van den kelder van den Donjon, het eigenlijke Novum Castellum, dat omstreeks 870 door Boudewijn met den IJzeren Arm 2) werd gesticht tegen de aanvallen der Noormannen. Oorspronkelijk bestond het uit drie verdiepingen, waarvan er twee bewaard zijn gebleven. Deze werden door Philips van den Elzas tot kelder verbouwd, nadat de zoldering was weggebroken, en de grond opgehoogd. Door vier zuilen, onderling verbonden door steenen bogen met geringe spanning, wordt de crypt in twee beuken verdeeld, welke eertijds met baksteenen tongewelven waren overhuifd. De vischgraatconstructie van sommige gedeelten der muren, en de merkbaar-

Foto C. Steenbergh.

'S-GRAVENSTEEN, GEZIEN VAN DE WATERZIJDE.

dige nisvormige haarden wijzen op den zeer hoogen ouderdom dezer gewelven.

Wij zijn nu weder tot aan den uitgang genaderd, doch alvorens 's-Gravensteen te verlaten dalen wij nog even af in den terzijde van het Poortgebouw gelegen grafelijken stal, welke de gebogen lijn van den ringmuur volgt en gelijktijdig met dezen moet zijn gebouwd. Het is alweder een merkwaardig stuk architectuur, deze crypt, waartoe een beweegbaar hellend vlak, zooals er heden ten dage nog verschillende in Gent zijn te vinden, toegang verleende. Door 7 gedrongen zuilen met gegroefde kapitelen wordt het imposante gewelf in 2 beuken van 8 vakken verdeeld, waarvan de kruisgewelven worden gedragen door fraaie kraagsteenen, met maskers en loofwerk versierd. Zes luchtkokers zorgen voor ventilatie en laten het eenige licht door, dat in smalle bundels binnen valt en groote vierkante plekken afteekent op den aarden vloer. De nog aanwezige water- en mestputten wijzen op de oorspronkelijke bestemming, welke nadat de Graven voor goed het kasteel hadden verlaten, spoedig werd gewijzigd. Het werd de folterkamer — de pijnkelder, zooals de Vlamingen hem noemen — der verschillende gerechtshoven, in en buiten 's-Gravensteen gevestigd. Vooral van 1554—1560, tijdens de vervolgingen der Inquisitie, werd voor geloofsonderzoek van den kelder veelvuldig gebruik gemaakt. Dat de crypt van ontzettende tooneelen getuige moet zijn geweest, bewijzen de 4 skeletten, in 1904 bij het weggraven van den opgehoogden vloer opgedolven. Men heeft den wansmaak gehad de griezelige vondst, welke geen enkel historisch belang heeft, en waarvan er wel meerdere zijn gedaan in het aan lugubere herinneringen overrijke Gravenkasteel, onder glas, genummerd en elektrisch verlicht, hier ten toon te stellen, een speculatie op de nieuwsgierigheid van het publiek, welke geen navolging verdient.

Een onafgewerkte grafzerk met ingebeiteld levensgroot mansfiguur 3) herinnert aan eene legende, welke door keizer Karel werd te niet gedaan. Men had hem in 1531 verhaald, dat in den pijnkelder van 's Gravensteen onder twee zerken 4) een reus en een reuzin begraven lagen. Hij wilde blijkbaar toch wel eens zien, wat daar van aan was, en liet de zerken verwijderen, doch men vond niets.

Ook de hooge gemetselde put, waarvan de randmuur eertijds door het gewelf van de crypt heen stak, ten einde ook op de daarboven gelegen wandelplaats water te kunnen putten, was steeds een dankbaar onderwerp voor de rijke fantasie van op fooien beluste suppoosten. Met zijn ter manshoogte aangebrachte ijzeren deur ziet het in 1551 opgetrokken gebouwtje er huiveringwekkend genoeg uit, al schijnt het geen ander doel te hebben gehad dan het bij de pijnigingen benodigde water te verschaffen.

Verruimd halen wij adem, als we den voorhof weder betreden. Het is laat in den middag geworden en de ondergaande zon hult de hardsteenen torens en kanteelen van den Donjon in gouden gloed. Zwarte schaduwen kruipen reeds op tusschen de gebouwen en een geheimzinnige schemering heerscht er reeds onder de fraaie rondbogen, welke de vensters der woning van den kastelein eens overspanden. Van dit verblijf, evenals van de daarboven gelegen kapel, is slechts zeer weinig gespaard gebleven. Toch nog genoeg, om tot de opmerkelijke gelijkenis te besluiten van dit oostelijk deel van den Donjon met de bouwvallen van het kasteel De Toron, tusschen Tyrus en Acre, dat Philips van den Elzas gedurende zijn verblijf in Palestina moet hebben gezien.

Wij verlaten 's-Gravensteen weder door het Poortgebouw, en bevinden ons spoedig tusschen het vroolijk marktgewoel, dat de zooeven opgedane sombere indrukken al spoedig verdrijft.

Op het schilderachtige St. Veerleplein wenden wij den blik nog eens om.

Trotsch, dreigend en massaal verrijst daar het Gravenkasteel, een brok historie, te zwaar om op te ruimen, staande gebleven in den weg der ontwikkeling.

H. W. DE JONG.

Overneming verboden.

1) Een dergelijke trap tusschen muren bevindt zich ook in den Barbantoren te Ath, die uit denzelfden tijd als 's Gravensteen dagteekent, en eveneens een ellipsvormigen ringmuur heeft.

2) Baudouin Bras de Fer — werd in 863 tot eersten Graaf van Vlaanderen uitgeroepen.

3) Filips de Schoone, volgens de overlevering.

4) De stukken van de andere zerk werden in 1904 weder teruggevonden.

EEN MOOI VOGELLAND.

(Vervolg.)

DE eerste vogel, waarvan ik een en ander wensch mee te deelen, is de *Kokmeeuw*, een in Nederland zeer gewone meeuwensoort, die langs de kust en op de eilanden in vrij grooten getale nestelt. Vooral op Texel is hij een van de meest algemeene broedvogels, hoewel ook hun aantal op West-Schouwen niet klein is. Ik wil daarover geen census houden ('t zou trouwens ook vrijwel onmogelijk zijn) maar kan toch wel zeggen, dat daar eenige duizenden paren nestelen. Den allereersten morgen, dat ik met Vijverberg 't Schouwsche land introk (feitelijk ook al op de heenreis bij de Kreekrak, Zandkreek en Schelde) zagen we ze al boven de slooten, en ik geloof niet één dag op 't eiland te hebben doorgebracht, waarop ik de sierlijke witte vogels met hun chocoladebruinen kop niet heb waargenomen. En toen ik aan 't eind van de heerlijke vacantedagen naar huis terugkeerde, kreeg ik ze op 't randje van Zeeland van de „Minister Lely” af nog te zien. Je zoudt zeggen bij wijze van afscheid.

't Economisch belang brengt mee, om vooral deze meeuwen zoo veel mogelijk te beschermen, want hunne eieren zijn 't grootste, naar men wil ook 't lekkerste (uit eigen ervaring kan ik daaromtrent geen oordeel vellen) en, last but not least, 't duurste. Op de Eendenkooi hebben we ze wel gedronken als advocaat, en ik kan u verzekeren: probatum est. De drank is sterker oranje gekleurd dan die, waaraan kippeneieren ten grondslag liggen. De een of andere lezer zal misschien bij zichzelf zeggen dat 't verre van prijzenswaardig, ja zelfs zeer te laken is om in een verloren uurtje de eieren van de ongetwijfeld zeer nuttige kokmeeuwen als advocaat te gaan drinken, maar, zooals ik reeds eerder in deze bijdrage aantoonde, ben ik, in tegenstelling met een zekere sentimenteële, overdreven-vogelbeschermende categorie, van gevoelen, dat de menschen het volste recht hebben, tot hun voordeel minstens den tienden penning te heffen, wanneer zij dat tegenover het harmonische geheel in de natuur kunnen verantwoorden. Wanneer de stand van een vogelsoort door een, stelselmatig en beleidvol wegnemen der eieren niet teruggaat, ja, zelfs beter wordt, dan is er m.i. geen enkele reden, waarom de mensch met de vogels niet zijn voordeel zou doen.

Het is echter noodzakelijk, dat het rapen rationeel, met oordeel, en niet volgens een blind roofofsteem wordt toegepast, daar men anders zichzelf in de vingers snijdt doordat de meeuwen sterk reduceeren en ten slotte geheel worden uitgeroeid. De vogels nestelen gezellig, het inzamelen der eieren geschiedt vlyg en zonder groote verstoring, terwijl andere vogels niet lastig gevallen worden. Mein Liebchen was willst du noch mehr...?

Na een bepaalden raaptijd worden de meeuwen zooveel mogelijk met rust gelaten, slechts enkele malen hun domein betreden, en geen enkel ei meer weggenomen. Daardoor komen dan ieder seizoen nog heel wat jonge meeuwen terecht, en, daar het uitkomen der eieren in 't warmste gedeelte van den zomer plaats vindt, zijn de levenskansen der jongen grooter dan wanneer dit in 't begin van 't jaar gebeurt. Op die manier hebben de vogels zelf eenigszins voordeel van 't ingrijpen der menschen.

Wie mogelijkerwijs eens de proef wil nemen met het eten van meeuweieren, zij onderstaand poëtisch recept van den bekenden dierenschilder Krüger — die zich van tijd tot tijd ook wel eens op het glatte ijs der dichtkunst waagde — meegedeeld:

... Ein Möveneri im Monat Mai
Schmeckt gut, doch besser zwei bis drei.
Auch setze man die Mövenerier

Foto C. Steenbergh.

'S GRAVENSTEEN. DE GROOTE ZAAL IN HET HOOFDGEBOUW.

Foto J. Vijverberg.

KOKMEEUW STAANDE OP HET NEST.

In kaltem Wasser an das Feuer,
Denn wirft man sie mit einem Male
In heiszes, so zerplatzt die Schale.
Dann koche man sie eine runde
Und vollgezählte Viertelstunde.
Dann werden sie erst richtig hart.
Und wenn man nicht die

Butter spart
— So etwas auf ein Ei ein Lot —
Und dazu frisches, grobes Brot
Genieszt, ein Schnäpschen
hinterdrein,
— So schmecken sie ganz extra
fein....

Met de beschrijving van de kokmeeuw (de vogel heet elders in ons land nog Lachmeeuw, Kapmeeuw en Kob) kan ik al heel kort zijn: wit (boven wat blauwer) met een chocoladebruinen kop, achter 't oog een wit plekje, op onze afbeeldingen duidelijk te zien. Die men 's winters aan de grachten in de hoofdstad en langs onze groote rivieren vindt, zien er anders uit, aan hen zou men niet zeggen met de sierlijke zwartkoppen van 't zomerseizoen te doen te hebben, want ge kunt ze van diverse pluimage vinden, zooals met bruinevlekte rug- en schouderveeren, (dat zijn jonge vogels van zeer late broedsels afkomstig) met kop en keel wit, zwartgepunten snavel, rug en schouders blauwachtig grijs, vleugeldeveeren bruinevlekt (d.i. 't tweede jeugdkleed) met bruinen kop en zwarten staartzoom (vogels van 't vorig jaar) in volkomen zomerkleed, in 't winterkleed (witten kop en donkeren achterhoofdsband, staart wit) en meerdere variaties. Ge kunt er nader omtrent vinden in „Het Intieme Leven der Vogels” door Jac. P. Thijssen, blz. 40/42. 't Aardigste is wel die kopverkleuring van de kokmeeuwen, langen tijd een der raadselachtigste gebeurlijkheden uit 't vogelleven, en voor eenige jaren nader onderzocht door den bekenden Engelschen ornitholoog P. H. Bahr, die er in 't maandschrift „British Birds” interessante dingen van weet te vertellen. 't Is hier niet de plaats, daar verder op in te gaan, misschien wijd ik er later nog wel eens 'n apart artikeltje aan.

Voor 't oogenblik zullen we ons met winterkleed en wat daarmee annex is, niet bemoeien, maar den Schouwschen polder intrekken, en er *Larus ridibundus* in zijn eigen omgeving waarnemen. Dat is veel aardiger, dan opgestopte museumexemplaren te bekijken. Deels in navolging van 't Fort van Selous (ieder die iets aan vogels doet, kent dit Texelsche plekje) deels op initiatief van verschillende vogelfotografen, heb ik de meeste meeuwen-observaties gedaan van een houten hokje uit, dat al eenige jaren geleden door Man in 't Veld was vervaardigd ten behoeve van Engelschen, die zich op de fotografie van vogels toelieden *). Reten, gaatjes en barsten boden meer dan voldoende gelegenheid, om, zelf ongezien, veel en velerlei waar te nemen.

Nu dan, we gingen er met ons beiden heen, ik kroop den schuilhoek binnen, m'n compagnon hing een ouden zak voor de opening (ik had haast gezegd „deur”) en verwijderde zich dan zoo ostentatief mogelijk, uitgeleide gedaan door een leger van sterns en meeuwen tot buiten de grenzen van het gebied.

*) De waarde der hokjesmethode heb ik al uitgelegd bij 't eenigen tijd geleden in „de Natuur” opgenomen artikel: „De Kluit”.

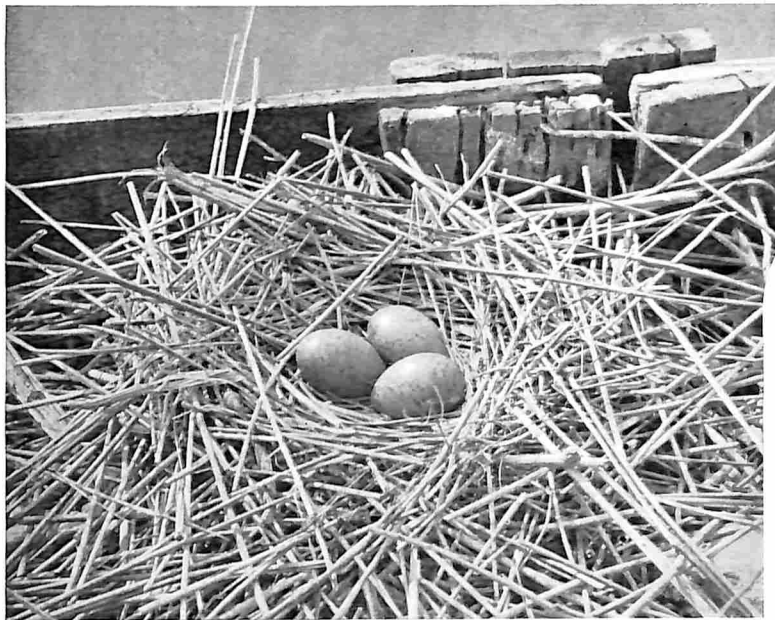

Foto J. Vijverberg.

NEST MET EIEREN VAN DEN KOKMEEUW.

anderen kant van den grintweg, waar ook een hunner hoofd-tournooivelden zich bevindt, maar ik tref ze toch ook vaak genoeg

Foto P. L. Steenhuisen.

BROEDENDE KOKMEEUW.

Daar zat ik middenin den wijden polder, rechts en links meeuwen, sterns, kluiten, tureluurs en vele andere vogels van diverse pluimage. Eerst zweefden ze nog wat rond en vochten hier en daar om een kleinigheid, maar al spoedig kwam er rust in de kolonie. 't Was geen warm zomerweer, maar eerder een gure, vrij kille morgen, zoodat de beesten gauw hunne broedplaatsen weer moesten innemen om de eieren niet al te zeer af te laten koelen. Langzaam daalden ze neer op de nesten; die, bij wier huishoudingen 't hokje stond, waren 't bangste, maar na 'n minuut of tien zaten ze allen op de bonte eieren, en bevond ik mij midden tusschen de honderden vogels sterke kolonie. Vlakbij zaten vier kokmeeuwen te broeden; ik had 't tentje hier expres zoo dichtbij gezet; verderop noteer ik al de witte plekjes in 't groene gras en de ijle sappige zeekraal als sterntjes, en als ik op zoo'n plekje den kijker richt, is 't gauw uit te maken, of 't een Noordsche of gewone stern (vischdiefje) is. 't Is zoo aardig, om met de binocle langzaam 't heele gezichtsveld te bestrijken. Ik begin links. Daar is een tureluur bezig in 't slik, hij boort zijn snavel diep in den zachten bodem. Ook zonder kijken kan ik zien, dat hij zulke expressief-roode pooten heeft, maar met behulp van m'n „Supra” is 't frappant. Hij heeft geen tien meters verder een nest met eieren in 'n hoogen, dichten grasbundel, dat wist ik al 'n paar dagen. Door 'n reet in de planken links zie ik 't wijfje er duidelijk op zitten. Anders zou dat niet 't geval zijn, maar Vijverberg heeft den vogel gisteren gefotografeerd, en moest toen 't gras wat coupeeren.

Langzaam beweeg ik den triëder naar rechts. Thijssen heeft ergens gezegd: „Zoo'n kijker lijkt soms een tooverstaf, want iedere plekje grond, dat hij bestrijkt, vertoont dadelijk teekenen van leven”. Daar is veel van aan, tenminste voor het vlakke land heb ik dit beweren herhaaldelijk gestaafd bevonden. Ginds staat een troepje scholeksters (wel geteld zijn 't er vier) tegen de nelling der eendenkooi te dutten op één been. Ze schijnen in dolce far niente te verkeerren, want loom en lui strekt er een z'n vleugel eens welbehaaglijk uit, en trekt dan den kop met de bedrukte roode oogen weer in de schouders. Wat 'n dikke pooten en zwaren snavel hebben die vogels toch, denk ik bij mezelf. Een eind verder loopt 'n kluit in een kreek te maaien, links, rechts, links, rechts sabelt hij door 't slijkerige water, de gepersonifieerde sierlijkheid in tegenstelling met de lompe scholeksters. Eigenaardige vogels met hun opgekrulde snavel! Geen twintig meter van mij af vallen plotseling vier, vijf, dáár, nog een, zes kemp-haantjes in den polder neer. Ze nestelen hoofdzakelijk aan den

bij de meeuwenkolonies aan, ofschoon altijd eenigszins aan den kant. Vol beweging, de wapperende kragen uitgespreid, de snavels die geen wonden kunnen slaan, gereed tot aanval en dapper verweer, zijn het beelden vol gratie en activiteit. Enthousiast strijden ze den nooit voleinden kamp, en met al mijn zinnen ben ik er bij. Eigenaardig, dat de andere vogels zich van de pantomime niets aantrekken. Een zilvergrijze zeezwaluw broedt op slechts eenige meters afstand, en zit finaal met z'n rug naar de voorstelling gekeerd. Mij dunkt, zoo'n vogel, die zich toch wel sterk moet gaan vervelen bij dat uren- en dagenlange stilzitten, moest juist afleiding zoeken door met een groot interesse de zaken om zich heen gade te slaan. Een Kievit komt overvliegen. Aan de stompe vleugels en de eenigszins moeilijke vlucht is hij gemakkelijk genoeg te determineeren. Ginds staat ook een vogel in 't slik te scharrelen. Vlug den kijker er op gericht. O, 'n grutto, dien zullen we nog wel nader bespreken.

Maar ik zou 't eerst hebben over de kokmeeuwen en nu laat ik me meeslepen door de herinneringen aan al die moerasvogels, wier levensuitingen van den een nog aardiger en aantrekkelijker zijn dan van den ander. Ik kom straks op mijn andere vrienden nog terug.

Mijn vier kokmeeuwen zaten met den kop in den wind te broeden met een voorbeeldige toewijding. Hun nesten waren nogal verschillend. Twee lagen maar een paar centimeter van den grond, maar de beide andere eigenaars hadden hooge gevaarten opgeworpen van allerlei materiaal: stengels, hooi, gras, stroo, worteltjes en andere ingrediënten. De afbeeldingen zeggen hier meer dan beschrijvingen.

De zwartkoppen zaten niet zoo doodstil op hunne nesten, als men wel verwacht zou; 't was voor mij meteen alweer een bewijs, dat de dieren zich volkomen op hun gemak gevoelen, en geen vrees koesterden voor de aanwezigheid van 't fort, als ik mijn pretentielooze hutje zoo eens noemen mag. Nu eens pikte er een 'n strootje op en legde het weer neer, dan weer pikte hij zich in de veeren, één ging zelfs eens even verzitten, terwijl nummer drie

Foto Beerdig.

BLOEIENDE APPELBOOMEN IN DE BANGERT.

de eieren onder zicht recht schudde. Een kip doet dat met z'n pooten; dat hebben de meesten mijner lezers ongetwijfeld meer dan eens waargenomen, mijn zwartkopmeeuwen deden 't met den snavel en kluiten en sterns doen 't ook op die manier.

Toch leek 't me toe, dat de vogels zich verveelden. Eén vloog er na 'n klein uur op, en zette koers naar de kreek aan mijn rechterhand. Daar stond hij 'n poosje te visschen en na misschien tien minuten had hij z'n plaats weer ingenomen. Van hulp bij 't broeden merkte ik bij de kobben niet veel.

Plotseling zaten de vogels stil, stijf als marmerbeelden, den kop luisterend vooruit. In die richting vlogen sterntjes op, waarschuwde een scholekster met zijn gillend tie... piet en riepen de zenuwachtige tureluurtjes hun geagiteerd tii tii tii van 'n hekpaaltje. En toen ook de kluiten ophielden met maaïen en angstig opvlogen, toen wist ik, dat er iets niet in den haak was. Jawel, daar hadt je 't al. De drie kinderen van den boer waren aan 't zoekraal plukken, en naderden bedenkelijk dicht de nesten. Daar vlogen ook de kokmeeuwen van hun eieren op, en stormden de indringers luidruchtig tegemoet.

Gelukkig kwamen de kinderen niet 't land op en hadden er geen verdere altercaties met de opgeschrikte schare plaats. Zelfvoldaan zaten mijn meeuwtjes spoedig weer op de nesten, ook de andere vogels werden langzamerhand gekalmeerd, maar aan de zijde waar de kinderen liepen over 't dijkje, rumoerden ze toch nog langen tijd.

(Wordt vervolgd).

A. B. WIGMAN.

Overneming verboden.

DE BANGERT IN BRUIDSTOOI.

MEN verneemt vaak de klacht, dat de Nederlander zijn eigen mooi land ter wille van het buitenland verwaarloost, waarbij men dan denkt aan de gedragingen van vacantiëngangers, en wie is dat tegenwoordig al niet? — die op den eersten vrijen vacantiëdag al over de grens wippen om den laatsten voor den aanvang van het werk eerst weder te keeren. Nu zullen we zeker de allerlaatsten zijn, die iemand euvel zouden gaan duiden, dat hij zijn heerlijken vacantiëtijd zoo goed mogelijk besteedt en we ontkennen allerminst, dat het veel voor heeft om een flink eind weg te trekken, waar alles tot in de kleinste kleinigheden anders is als bij ons en ons daardoor reeds vermag te boeien. Toch wenschen we echter evenmin te ontkennen, dat aan de bovengenoemde klacht een kern van waarheid ten grondslag ligt. Zeker er zijn heel wat Nederlanders, die Parijs, den Rijn en Zwitserland op hun duimpje kennen en van menige mooie streek in hun eigen land zoo goed als niets weten.

En dan zouden we dezen goeden, bemiddelenden raad willen geven: mik voor uw vacantiëreis maar gerust zoo hoog mogelijk, maar verzuim evenmin er eens een Zondag of een paar Pinksterdagen af te nemen om ook in uw eigen land het bezienswaardige in oogenschouw te gaan nemen. Waar spoor en fiets de afstanden doen wegvallen, kunt ge op een of twee dagen al heel wat doen!

Een programma zullen we u daarbij niet voorschrijven. We weten trouwens niet, waar ge reeds wél, en waar ge nog niet geweest zijt.

Ons doel is slechts om de aandacht te vestigen op een schilderachtig, interessant hoekje van ons vaderland, te weinig nog bekend. En om het te gaan zien op zijn schoonst, is thans de tijd aangebroken, want het is een ooftstreek, die nu in een Japanschen tuin is herschapen. Het biedt een tooverachtig gezicht, dat Japansche landschap, naar Holland overgebracht.

Foto Beerdig.

APPELBOOM IN VOLLEN BLOEI IN DE BANGERT.

Foto Beerdig.

BOERENHOFSTEDEN IN DE BANGERT MET BLOEIENDE VRUCHTBOOMEN.

De kille, dorre geraamten van de vorige maand zijn weelderig bloeiende boomen geworden, die onwillekeurig frischheid en opgewektheid verspreiden. De lentefee heeft met haar tooverstaf plotseling de schijn-doodde natuur aangeraakt en het sluimerend aardrijk in een bloementuin herschapen. Overal lente-weelde. Malsche weiden, tot voor eenige weken doodsch en verlaten, zijn nu bevolkt met prachtig melkvee, schapen met dikke, niet juist heldere wolvlacht en aardige dikpootige lammeren, die moeder overal op den voet volgen.

Overal waar ge het oog laat gaan, ontwaart ge thans witte bloesems, schitterend wit, de takken soms zwaar naar beneden gebogen. Hier jong-geënte boompjes, daar reeds oude knoestige stammen, ginds in pyramide of struikvorm, soms in lange rijen.

Wat een heerlijk schouwspel, die geurende bloesems: een decoratief symbool van de feestelijke herleving der natuur.

Een wandelen tusschen de mooie, bloeiende boomgaarden verjongt en schenkt levensblijheid.

Op sommige plaatsen zien de wegen als wit besneeuwd van de afgevallen bloesemblaadjes.

Het eerst begint in het voorjaar de kers zich feestelijk te tooien. Dan volgt de pruim, die als het weder zacht is, een dag of zeven bloeit. Vervolgens komt de peer aan de beurt en eindelijk de vroege appel.

In de tuinen zien we de kwekers, nauwkeurig nagaan of de koude ook al kwaad heeft gedaan.

Van verre zijn de verschillende boomen reeds te onderscheiden: de kers met de kleinere bloempjes is het slankst en het hoogst. Eenige hoofdtakken groeien meestal sterk in de lengte uit. De appel vertoont meest nog bloesemknoppen en weinig blad.

Het is of de vorm der vrucht ook reeds te zien is in het type van den boom. De pereboom schiet dadelijk hooger op, de takken buigen zich dicht bij den stam. De appelboom daarentegen groeit ronder uit. Ook de kleur van den bloesem houdt reeds verband met de kleur van de vrucht. De vrucht van den pereboom met zijn witten bloesem, brengt het in rijpen staat in den regel niet verder dan tot geel; de appelboom, met zijn tuitjes van zachtroode knopjes, brengt vruchten voort van veel donkerder kleur.

Men zou den appel een peer in den overtreffenden trap kunnen noemen.

Niet alleen toch is de vorm van den appel meer geconcentreerd, ook zijn inhoud is het, hetgeen o.a. blijkt uit de hoogere voedingswaarde, het hooge gehalte aan fosfor en zuren, die ons resp. hersenen en spijsvertering ten goede komen.

En ook in de samenleving heeft men van de oudste tijden af inzicht genoeg gehad om den appel boven de peer te stellen.

„Een appeltje voor den dorst”, zegt

men, is zeker nooit te versmaden! En zelfs de mythologie en de geschiedenis zouden er zonder appel heel anders uitzien. Wat ware er in het Oude Testament van de macht van ons aller bet-bet-bet-over-over-over-grootmoeder Eva terecht gekomen zonder appel? En hoe had Paris zich moeten redden zonder die vrucht? Wat een figuur zou voorts Gessler geslagen hebben als hij Wilhelm Tell zijn meesterschot — lach niet — op een peer had laten beproeven?

En ook in onze beeldspraak staat de appel op een hooger plan. Als we door den zuren appel moeten heen bijten betekent dat, dat we een onaangenaamheid van korten duur door energie hebben te overwinnen. En als we met iemand een appeltje hebben te schillen, dragen we hem daarom volstrekt nog geen kwaad hart toe.

Maar wie iemand een... muilpeer toedient, verkeert al lang niet meer in vredige gemoedsstemming.

Menige Amsterdamsche en Haarlemsche juffer, die met smachtend verlangen aan de piano zingt van: „le pays où fleurit l'oranger” heeft er geen flauw idee van, dat er in haar buurt op een paar uur sporen of fietsen een streek ligt, die door

het voorjaar eveneens getooid wordt met een rijkdom van bloesemweelde. We bedoelen De Bangert, de schoone streek in de Noord-Hollandsche gemeenten Blokker en Zwaag, die meer en meer als ooftproducente met de meer bekende Betuwe en het Westland begint te concurreren. Dat bewezen de jongste tentoonstellingen in het binnenland, o.a. die te Elst en voorts die te Hamburg, te Petersburg, Dusseldorf, Mannheim, Berlijn en Brussel.

De schitterende collectie vruchten, door de Nederlandsche pomologische vereniging in 1899 op de tentoonstelling te St. Petersburg ingezonden, bestond zelfs in hoofdzaak uit Noord-Hollandsche vruchten.

Ook uit de inzendingen op de Enkhuizer en Hoornsche en Medemblicker Landbouwtentoonstellingen bleek, dat het Noord-Hollandsch fruit minstens gelijk, zoo niet hooger kan worden gesteld dan de producten uit het Westland, Gelderland en Zeeland. Die gelijkwaardigheid kwam bijv. uit op de internationale landbouwtentoonstelling in 1907 in Den Haag gehouden, waar de jury de inzendingen van Noord-Holland en van het Westland van gelijke waarde achtte en aan elk een eersten prijs toekende.

Staat derhalve het Noord-Hollandsche fruit over het algemeen hoog aangeschreven, in het bijzonder is dit het geval met het fruit uit de Bangert en de Streek (de reeks bloeiende dorpen

EEN GOEDGESLAAGDE HERSTELLING VAN EEN SCHILDERIJ.

DE HIERBOVEN GEREPRODUCEERDE SCHILDERIJ VAN MAARTEN VAN HEEMSKERK (1498-1574) VOORSTELLEND JEZUS, WIEN DE DOORNENKROON WORDT OPGEZET, BEVINDT ZICH IN HET MUSEUM TE HAARLEM. ZE WAS OP HOUT GESCHILDERD, DAT ECHTER BEGONNEN TE VERMOLMEN, WAAROP DEN HEER VAN BOMMEL TE WATERGRAAFSMEER OPDRACHT WERD GEGEVEN, OM DE VERF VAN HET HOUT OP DOEK OVER TE BRENGEN. DIT WAS, ZOALS TE BEGRIJPEN IS, GEEN GEMAKKELIJK WERK, VOORAL DAAR DE VERF REEDS OP VERSCHILLENDE PLAATSEN HAD LOSGELATEN, DOCH HET IS GELUKKIG GESLAAGD.

MOOIE GRAFSTEENEN OP DE BEGRAAFPLAATS DER PORTUGEESCHE JODEN
TE OUDERKERK AAN DEN AMSTEL, DIE IN 1616 IS AANGELEGD.

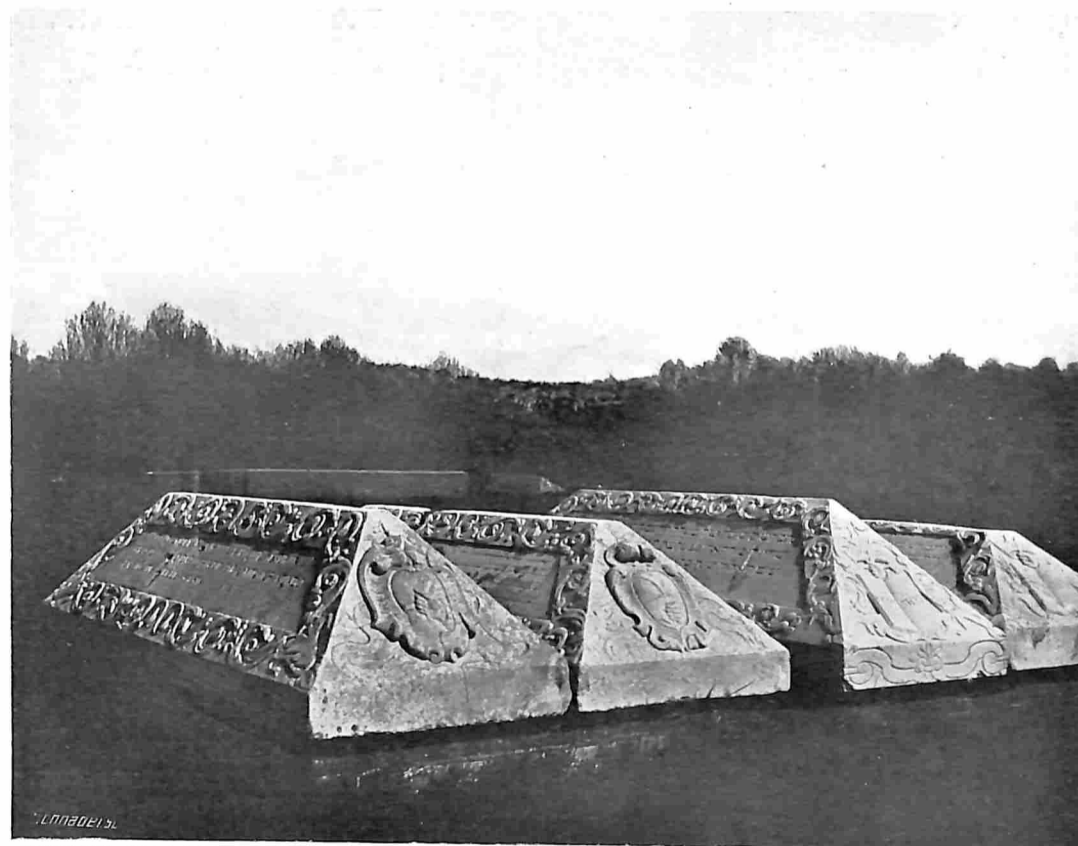
tusschen Hoorn en Enkhuizen) en haar omgeving. Herinneren we slechts aan het feit, dat op de te Hoorn gehouden landbouw-tentoonstelling de hoofdprijzen werden behaald door kweekers uit Zwaag, Bovenkarspel, Hoorn, Bangert, Benningbroek, enz.

De vereeniging: De Proeftuin te Bangert, werkt door haar jaarlijksche tentoonstellingen krachtig mede om de vruchtenteelt hier in deze zeer welvarende streek te bevorderen.

Ook is De Bangert bekend om zijn voortreffelijke aardbeien.

In den grafelijken tijd stond hier het klooster Betlehem en uit de geschiedenis is bekend, dat de aanplantingen vooral van bessen reeds in 1469 door Jan Heesjes zijn begonnen.

Het gemakkelijkst bereikt men ^{*} ^{*} ^{*} De Bangert uit het stedeke Hoorn — uit oudheidkundig oogpunt een der merkwaardigste steden van ons land. In den tijd der Oost-Indische Compagnie was het een flinke bloeiende handelsstad van 40.000 inwoners (nu slechts 11.000, doch weder welvarend als landbouwcentrum). Des zomers wandelen in de breede, stille straten heele karavanen Engelschen en Amerikanen ter wille van de merkwaardige oude gebouwen o.a. Hoofdpoort, West-Friesch Museum, Waag, Stadhuis, Oosterpoort, St. Elisabeth-gasthuis en tal van woonhuizen (waaronder vele merkwaardige.

MOOIE GRAFSTEENEN OP DE BEGRAAFPLAATS DER PORTUGEESCHE JODEN
TE OUDERKERK AAN DEN AMSTEL.
DE OP DEZE BLADZIJDE AFGEBEELDE GRAFSTEENEN DAGTEEKENEN UIT DE
EERSTE HELFT VAN DE 17^E EEUW.

Een gemeente als deze kan op haar oude gebouwen heel wat zuiniger zijn, als een stad met een groote vitale kracht en bloeiend economisch leven.

Hoorn is van Amsterdam uit te bereiken per spoor of boot (een aardig zeetochtje, van 3 uur). Van Hoorn gaat men te voet naar De Bangert in ongeveer ½ uur of men kan gebruik maken van een antiek paardentrammetje (lijn Hoorn-Enkhuizen) geëxploiteerd door de Rotterdamse Tramwegmaatschappij. De huizen, soms met een rieten kap over het steenen dak, zijn vaak blauw en groen gepenseeld. Zelfs van de boomen maakt men veelal met z.g. „blauwkalk” den stam blauw.

De boerenvrouwen dragen nog veelal het kleine, stijve, grappige, strooien hoedje, het z.g. hulletje op de kap.

Toen ik het vorig jaar met een gezelschap Fransche dames en heeren deze streek bezocht, vonden de Françaises de uitrusting dezer boerinetjes „niet juist elegant”, hetgeen moeilijk viel tegen te spreken! Verder maakte een Fransman van de bewoners de opmerking: „ils aiment les couleurs fortes”. En ook dat is volkomen juist: huizen met een groen dak en blauw aan den grond, hekken rood en groen en geel, zijn geen uitzondering.

De oude huizen in de Streek hebben alle aan de straat een geornamenteerde en gepolychromeerde pronkdeur, die slechts zelden opengaat, *alleen n.l. voor bruilofts- of begrafenisstoet*.

Treedt ge een woning binnen, dan treft u dadelijk de bijzondere zindelijkheid, waarvan men de oorzaak heeft gezocht in de groote vochtigheid. Men *moet* alles wel telkens goed schoon-maken, anders zou het immers gaan schimmelen! Eigenaardig is zeker, dat als men in ons land de droge streken in het zuiden of oosten nadert, men aanstonds bemerkt, dat de zindelijkheid weder afneemt.

De bevolking bestaat in de Streek uit West-Friezen, gelijk de lichaamsbouw, rijzig, meer lang en slank danforsch of gezet, reeds aanduidt. Men treft hier weinig die grove en gezette menschen aan, die men vindt in het Saksische en Frankische deel van ons land (oosten en zuiden). De hals is langer, schoon gevuld en rond met weinig uitstekenden Adamsappel en het gelaat is smaller. Ook de schouders zijn smaller en de borst is minder gewelfd. Armen en beenen, handen en voeten, vingers en teenen zijn eveneens lang. Het haar is niet overvloedig, doch wel fijn, zacht en lakkig en veelal blond, de oogen blauw, hoewel zuiver blauw zelden voorkomt. De baard der mannen is grof en stug en bijna altijd wankleurig (dat zal wel de reden zijn dat hier weinig baarden worden gedragen!) De vrouwen kenmerken zich door een zeer blanke huidskleur. Het is niet het ivoor-wit van het Saksische ras, dat geen blos laat doorschemeren, neen hier vindt men echt de kleur van „melk en bloed”.

Ook het dialect vertoont nog tal van Friesche eigenaardigheden.

De West-Fries, die steeds zeer geïsoleerd geleefd heeft, is nog altijd tamelijk eenzellig en munt niet bepaald uit in de conversatie.

Men tramt ^{*} ^{*} ^{*} nu langs den mooien Koepoortsweg, langs den Kersenboomgaard, stapt aan de Kerk te Westerblokker af, slaat dan links af en wandelt in een laan, aan weerszijden begrensd door slooten met schilderachtige wilgen en noteboomen.

Al aanstonds trekt de aandacht de groote variatie in de aardige artistieke Noord-Hollandsche brugjes. Er zijn er, de allereenvoudigste, bestaande uit één plank, met één leuning. Er zijn er met hekken, samengesteld uit een drietal eenvoudige planken en een lattendeur in den vorm van een ster, er zijn er met houten lofwerk, als vervaardigd met een figuurzaag, en voorts met gegoten metalen lofwerk.

Aan het eind van dezen weg rechts omslaande is men dan in de vruchtens- streek de Bangert.

Rechts en links zien we de welvarende boerenwoningen, alle vierkant-vormig gebouwd, half boerderij, half villa. Elk huis heeft zijn brugje, want voor

het vervoer der producten is dat complex van slooten van het grootste belang.

Hier en daar wappert de driekleur: daar huwt (de boeren trouwen veel in het voorjaar) een zoon of dochter. De bruijom is kenbaar aan zijn verlegenheid met zijn hoogen cylinder, het bruidje aan de wolk van kant en pluimen op haar hoed.

Voor en achter elk huis zien we nu bloeiende vruchtboomen.

De pereboomen zijn alle bedekt als met een laken van teeren satijnachtigen sneeuwvitten bloesem. Het is alsof het in Aprilletje zoet nog flink gesneeuwd heeft.

In het jaar 1912, een jaar van een grooten bloesemrijkdom, zag men aan de boomen wel wit doch zelfs bijna geen groen: het was een witte wereld in het voorjaar!

Reeds in het begin van April, soms bij heel zacht weer al in 't einde van Maart, beginnen de eerste bloesems zich te vertoonen. Dit jaar staat ook alles er goed voor — als rampen nu maar uitblijven.

Met de oude methode van de hoog- en half-stam vruchtboomen met een onderbeplanting van bessen, zooals verreweg de meeste oude boomgaarden nog vertoonen, is vrij algemeen gebroken. Het gras onder de boomgaarden wordt soms in de kleinere door koeien of schapen beweide. Er zijn echter ook telers, die geheel van hun tuin moeten bestaan. Deze bezitten de groote boomgaarden met een onderbeplanting van zacht fruit. Dat zijn oude boomgaarden, die men door voortdurend bijhouden, d.w.z. door het hakken van oude boomen en het bijplanten van nieuwe, op waarde houdt, doch die men dusdanig niet nieuw zal aanleggen. Ze hebben ook dikwijls het bezwaar, dat ze te veel soorten bevatten, die den bodem aan bepaalde voedingsstoffen uitputten.

Er zijn zoo enkele soorten als jut, prins of kalabas, die niet snel genoeg dragen en andere, zooals de bekende Dirkjes van Asperen, die eenvoudig niet meer willen in deze streken en dus ook in de oudere boomgaarden een schrale opbrengst geven. Nieuwe aanplanting als boven omschreven — we zeiden het reeds — heeft bijna niet meer plaats. Het duurt toch wel 15 jaar voor een hoog- of halfstam behoorlijk begint te dragen en vandaar het rijmpje:

Boompje groot
Plantertje dood.

Liefst wil men in een jaar of vijf de voordeelen van zijn tuin gaan genieten en kiest daarom voor nieuwe aanplantingen den struikvorm, uit Californië tot ons gekomen, die in vele opzichten aanbeveling verdient. De cultuur heeft hier den stam doen verdwijnen en datgene, wat als vruchthout boven den grond komt, is dus dadelijk de kroon. Deze aanplanting geeft spoedig vruchten, die bovendien gemakkelijk zijn te plukken.

Ook dit laatste toch is van zeer veel belang. In oude boomgaarden is men maar al te vaak gewoon de fijnere soorten te plukken en het overige te schudden. Dat daarbij heel wat gekneusd wordt, spreekt van zelf. Zien we dus de nieuwere aanplantingen meestal in laag hout, er zijn ook tuiniers, die deze methode te eenzijdig vinden en bij een nieuwen aanleg liefst een middenweg inslaan. Ze planten tusschen de struiken ook halfstammen, omdat deze, zijn ze eenmaal volwassen, in hun zooveel grooter kroon ook veel meer vruchten kunnen voortbrengen. Ze kiezen daartoe soorten, die thans gewild zijn en een goede opbrengst geven als Goudbal en Fransche suikerperen.

De struikvorm leent zich het best voor

HET ENGELSCH PAVILJOEN OP DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT.

HET HOLLANDSCH PAVILJOEN OP DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT.
NATUURLIJK WEER IN DEN OUD-HOLLANDSCHEN RENAISSANCE-STIJL.

DE KOEPEL VAN HET HOOFDGEBOUW OP DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT.

de teelt van tafelfruit. Opmerkelijk is het, dat de eischen door den handel gesteld, zich tegenwoordig meer richten op het uiterlijk der vruchten, dan op den smaak. Zoo koopt men vaak, prachtig uitzijnde, groote appels en peren, die in smaak bij een gewone jut, prins of zelfs suikerpeer achterstaan. Ook al een bewijs van de ongelijkheid van onzen tijd!

Tevens zoeken de kwekers naar het meest geschikte assortiment. Op tentoonstellingen ziet men vaak massa's verschillende soorten, doch in zeer kleine hoeveelheden. De groothandel trekt den neus op voor kleine hoeveelheden van zeer uiteenlopende soorten. Daarom heeft de Ned. Pomologische vereeniging een lijst samengesteld met een beperkt aantal peren- en appelsoorten, waarmede met den aanleg van nieuwe boomgaarden rekening wordt gehouden. En uit dat assortiment heeft weder de Noord-Hollandsche Fruitkwekersvereeniging een eigen lijst samengesteld, speciaal het best geschikt voor deze provincie.

Deze lijst bevat:

KROONBOOMEN:

Appel, Brab. Bellefleur; Westl. id.; Goudreinette (dubbele goud-reinette); Groninger Kroon; Present van Engeland; Zoete Campagner; Roode Tulp.

Peer: Boeregroen; Goudbal, Ronde gratiool; Herfst St. Germain. Jodensuikerpeer; Maagdepeer; Noord-Holl. Suikerpeer; Oomskinderen (Kruidenierspeer); Winterlauw; Wintersuiker (kleipeer); Trosjes (alleen voor kant- of tusschenplanting).

STRUIKVORMEN.

Appel: Bismarck; Codlin Kesurck; Cox's Pomona; Goudreinette (dubbele Goudreinette); Jacques Lébel; Transparente Yellow; Transparente de Croncel.

Peer: Beurré Clairgeau, Beurré d'Amanlis, Beurré Hardy, Beurré de Merode; Clapps favorite; Louise bon d'Avr.; Min de Lucius, Seigneur Esperen; Souvenir du Congrès; Triomphe de Vienne; Will's Duchesse; Nouv. Pouteau.

Ook hier wordt dus gebroken met de sleur en evenals bij den tuinbouw wordt de wetenschappelijke zijde van het vraagstuk naar voren geschoven. Een goed teeken zeker!

Dat de cultuur hier flink bevorderd wordt door het tuinbouwonderwijs, in wintercursussen gegeven, spreekt wel van zelf.

* * *
De Bangert noemt men nu dezen langen, bovenomschreven, mooien weg met zijn slooten en coquette brugjes, zijn welvarende hofsteden met boomgaarden.

Rechts omslaande komt men te Oosterblokker; men kan dan weder per tram naar Hoorn terugkeeren B. THÖENES.

Overneming verboden.

TULPEN.

BIJ DE PLAAT IN KLEUREN.

HET is thans den tijd der Tulpen. Honderden, ja duizenden trekken ieder voorjaar naar de streek tusschen Haarlem en Leiden om er de bollenvelden te bewonderen, om te genieten van de heerlijke kleurschakeeringen, die het landschap dan biedt. Wit én rood én blauw én geel én paars wisselen elkander in groote vlekken af en daar tusschen bieden dan de nog bladerlooze boomen een rust voor de oogen, die anders door de vaak schelle kleuren vermoeid zouden worden.

De z.g.n. bollentijd duurt veel langer, dan velen wel denken. Eerst zijn het de Crocussen, die met haar goudgele, witte en blauwe kleuren heele velden bedekken, dan volgen de Narcissen in alle tinten van wit en geel, daarop de Hyacinthen in de meest uiteenlopende kleuren en ten slotte de Tulpen. Hoewel gedurende den tijd, dat de Hyacinthen bloeien de meeste menschen de bollenvelden bezoeken, hebben de Tulpen mij toch steeds meer aangetrokken. De kleuren harer bloemen zijn helderder en frisscher. Houdt men een Tulp en een Hyacinth naast elkander, dan zijn de kleuren van de laatste flets vergeleken bij die van de eerste, en pas duidelijk bemerkt men dit, wanneer een veld met vroege Tulpen en late Hyacinthen naast elkander staan en beiden door de zon beschenen worden. De fraaie bloemen der Tulpen staan dan flink open, ze leven en schitteren, de zonnestralen worden als het ware door den glans der bloemen weerkaatst.

De Tulpen worden tegenwoordig in alle beschaafde landen

gekweekt en de cultuur er van neemt dan ook jaarlijks aanmerkelijk toe. Dit geschiedt des te gemakkelijker, omdat zij lang zij kieskeurig niet op den grond zijn als de Hyacinthen. Tusschen Leiden en het Noordzeekanaal is het land van de Hyacinthen, noch noordelijker, noch zuidelijker laten zij zich met succes kweken. Anders is het echter met de Tulpen, die langs de geheele Noordzeekust van Zeeland tot den Helder goed groeien en waarvan men verleden jaar zelfs reeds kulturen in Friesland heeft aan gelegd. Dat deze zich altijd uitbreidende kulturen loonend zijn, wijst zeker wel op een steeds grooter gebruik. Dit is dan ook inderdaad zoo en in veel plaatsen hebben de Tulpen dan ook de Hyacinthen verdrongen. Dit is vooral in bloemenwinkels het geval. Als bloeiende plant is de Hyacinth, vooral midden in den winter, zeer aantrekkelijk, doch haar kort gesteelde, eenigszins plumpe bloemtros is voor bloemwerk geheel ongeschikt. Anders is dit met de Tulpen.

In de laatste jaren heeft men zich in sommige streken van Zuid-Holland, meer in het bijzonder in Rijsburg, op het vervroegen van Tulpen toegelegd en de hoeveelheden bloemen, die vandaar uit dezen winter naar verschillende landen van Europa, meer in het bijzonder naar Duitschland, werden uitgevoerd, dan ook verbazingwekkend. Dat onze Oostelijke bloemisten dit bijzonder aangenaam vinden, kan juist niet gezegd worden, daar deze groote invoer de prijzen der daar te lande in bloei getrokken Tulpen zeker drukt, doch anderzijds kan niet ontkend worden, dat het groote publiek er wel bij vaart, daar men tegenwoordig reeds in Januari tulpenbloemen voor een betrekkelijk lagen prijs kan verkrijgen.

Wat zal nu hiervan het gevolg zijn? Ongetwijfeld een toenemende liefhebberij voor deze fraaie bloemen. Zij, die ze des winters in hun kamers hadden, zullen zeker ook verlangen er hun tuinen mede te versieren en zoodoende zal men ze meer en meer gaan zien. Dit nu is inderdaad hoog noodig.

Geen huizen worden er tegenwoordig in de nieuwere stadswijken gebouwd of men vindt er tuinen bij, zoowel voor- als achtertuinen. De straten hebben daardoor een heel wat levendiger en aangenamer voorkomen verkregen en vooral des zomers, wanneer al die tuinen met bloemen prijken, levert een straat, met een aaneengesloten reeks van voortuintjes, een aller levendigst gezicht op. Vreemd is het dan ook, dat het meerendeel dier tuintjes er in het voorjaar, in Maart en April tot midden Mei, nog zoo doodsch uitzien, terwijl zij dan met een bloemenpracht konden prijken, die ieder in verrukking zou brengen. Laat men in het gras Sneeuwkllokjes en Crocussen planten, niet op rijen of in groepjes, doch geheel verwilderd, dan zullen reeds in Februari en Maart talrijke bloemen het tuintje sieren. Tusschen de heesters plant men dan Narcissen, ook in geheel willekeurige groepjes, dan zullen die de Crocussen in blei opvolgen. Op de bloemvakjes, die in het voorjaar in den regel braak liggen, kan men Hyacinthen planten en neemt men daartoe de z.g.n. bedding-Hyacinthen, dan behoeft dit geen schatten te kosten en ten slotte plante men vóór de heestervakken kleine groepjes van twintig tot dertig Tulpen van een zelfde soort bijeen, die op haar fraaist zullen zijn als de Hyacinthen beginnen te verwelken. Kiest men daartoe z.g.n. Ducsoorten, enkele vroege Tulpen, dubbele Tulpen, Darwin Tulpen en Rembrandt Tulpen, dan zullen die elkander steeds opvolgen en van half April af tot bijna einde Mei zal men in zijn tuin een opeenvolgende reeks van bloemen hebben,

die door haar uiteenlopende kleuren nooit vervelen en die aan de in het voorjaar gewoonlijk nog doodsche tuinen nieuwe aantrekkelijkheid zullen geven. Moge het toenemende gebruik van Tulpen in den winter in deze richting een gunstig gevolg hebben.

Overneming verboden.

E. TH. W.

Foto C. Steenbergh.

OUDE HUISJES AAN HET WATERLOOPLEIN TE AMSTERDAM, DIE WELDR AFGEBROKEN ZULLEN WORDEN.

OP EEN STEEN IN DEN GEVEL VAN HET EENE HUIS LEEST MEN: A° 5420 (JOODSCHE JAARTELLING; = 1659 CHRISTELIJKE JAARTELLING).

Verbetering. — In mijn artikel over Fotografie sprak ik over „wijlen Dr. van der Stadt”. Mejuffrouw E. V. te Arnhem wijst mij er op, dat zijn juiste naam is: Dr. H. van de Stadt, en dat hij, hoewel niet meer in functie als Directeur der H. B. S. te Arnhem, nog in leven is. Mej. E. V. onzen dank, dat zij ons in staat stelde dit misverstand op te heffen. J. J. M. M. V. D. BERGH.